

Nastanak i evolucija doktrine zračno-kopnene bitke

Tomislav Kovačić

Sažetak

Američka doktrina zračno-kopnene bitke jedno je vrijeme bila iznimno populariziran teorijski koncept u Hrvatskoj vojsci. Ovaj rad istražuje njezinu evoluciju od nastanka doktrine aktivne obrane u postvijetnamskoj eri američke vojske, preko jasno uobličene i interno usuglašene doktrine, do njezine prirodne „smjene“ s operacijama temeljenima na učincima, koje nastaju kao neizbježna posljedica sve veće preciznosti oružja i jačanja uloge zračnih snaga u kampanjama i operacijama. Nastanak i evolucija te doktrine iznjedrili su brojna pozitivna iskustva o komuniciranju doktrine unutar vojnih krugova, razvoj manevarske teorije, ali i utjecali na razvoj novih tehnički složenih borbenih sustava koji bi omogućili njezinu primjenu na bojištu. Jedan od njezinih najvećih ishoda jest uvođenje i teorijsko uobličavanje operativne razine rata kao prenosnice između apstraktne strategije i konkretne taktike.

Ključne riječi

zračno-kopnena bitka, aktivna obrana, doktrina, integrirano bojište, prošireno bojište, operativno umijeće, operativna razina

1 Članak je primljen u Uredništvo 12. rujna 2018. i prihvaćen za objavu 17. siječnja 2019.

Abstract

Development and evolution of the AirLand Battle doctrine

The American AirLand Battle (ALB) doctrine used to be a highly popular theoretical concept in the Croatian Armed Forces. This paper explores evolution of that doctrine since the emergence of Active Defense doctrine in the post-Vietnam American military, through clearly defined and internally agreed doctrines, to its natural “replacement” with Effect-Based Operations, which are the inevitable consequence of ever-increasing precision of the weapons and strengthening the role of air force in campaigns and operations. The emergence and evolution of ALB doctrine yielded numerous positive experiences of communicating doctrine within the military circles, the development of the manoeuvring theory, but also influenced the development of new technically complex combat systems that would enable its application on the battlefield. One of its greatest outcomes is the introduction and theoretical design of the operational level of the war as a bridge between abstract strategy and concrete tactics.

Keywords

AirLand Battle, Active Defense, doctrine, integrated battlefield, extended battlefield, operational art, operational level

Uvod

Doktrina zračno-kopnene bitke konceptualno je nastala na temeljima izrazito hladnoratovske doktrine *aktivne obrane* iz sedamdesetih godina 20. stoljeća nakon završetka Vijetnamskog rata i orijentacije američke kopnene vojske prema Europi i NATO-u. Taj hladnoratovski doktrinarni koncept u Hrvatskoj je promoviran radom umirovljenog admirala Davora Domazeta-Loše, posebice tvrdnjama da su se „na postavkama tog nauka (doktrine) temeljile operacije *Bljesak* i *Oluja*” (Domazet-Lošo, 2002: str. 140). Operativno okruženje u kojem su se izvodile tadašnje operacije Hrvatske vojske i statična, arhaična, plitka i gotovo linijska obrana srpskih snaga teško se mogu povezati s doktrinarnim konceptom nastalim za potrebe sraza s masovnijim

neprijateljem, izrazito ešaloniranim po dubini i s velikim snagama koje slijede i podupiru snage u zahvatu područja bliske borbe. Unatoč tome, doktrina zračno-kopnene bitke teorijski je kod nas jako popularizirana, posebice u prvim poslijeratnim godinama, kada je Hrvatska vojska bila na vrhuncu moć.

Programi američke tvrtke MPRI (*Military Professional Resources Incorporated*) pod nazivom MPRI-DTAP (*Democratic Transition Aid Program* – program pomoći u demokratskoj tranziciji) i MPRI-CARTS (*Croatian Army Readiness and Training System* – sustav spremnosti i obuke Hrvatske vojske) oslanjali su se na doktrinarne priručnike američke kopnene vojske (engl. *Field Manuals*) i tadašnji evolucijski stadij doktrine zračno-kopnene bitke. To se posebno odnosi na područje obuke i spremnosti. Težište tih programa bilo je na sustavu obuke. Iz tog je razdoblja, primjerice, pojam *borbeno usredotočene obuke*. Drugi dio odnosio se na sustav spremnosti koji nikada nije do kraja zaživio u Hrvatskoj vojsci zbog nekompatibilnog načina generiranja snaga, kulturoloških i povijesnih razlika u pristupu izgradnji vojske, odnosno generiranju, opremanju i obučavanju zapovjedništava i postrojbi.

Izrazito mehanicističke refleksije i utjecaji te teorije i danas se osjećaju u nekim programima obuke i izobrazbe u našim Oružanim snagama. Izvođenjem vježbe *Združena snaga 15* 2015. godine u OSRH-u ponovno su popularizirani termini kao što je *integrirano bojište*, *doktrina integrirane bitke*, a simulacijska ratna igra pod nazivom *Prva bitka* još se koristi u nekim obučnim događajima jer je sastavni dio Općeg pravila o vojnom odlučivanju iz 1999. godine. Zato je za stvaranje zaključaka u doktrinarnim, odnosno terminološkim raspravama važno promotriti i evoluciju te doktrine te način na koji je od doktrine aktivne obrane do uobličene doktrine zračno-kopnene bitke svoje mjesto u tadašnjoj američkoj vojnoj misli prepustila operacijama temeljenima na učincima (engl. *Effects Based Operations (EBO)*, *kasnije Effects Based Approach to Operations (EBAO)*). Uvođenje pojma operativne razine rata na Zapadu, kao međurazine između apstraktne strategije i konkretne taktike, svoje ishodište ima upravo u toj doktrini. Tek s doktrinom zračno-kopnene bitke na zapadu počinje trojni pogled na razine vojnih operacija (strategija – operativno umijeće – taktika) umjesto dotadašnjeg dvojnog (strategija – taktika).

U prvom dijelu rada opisani su uzroci i utjecaji na potpuni doktrinarni zaokret američke vojske nakon neuspjeha u Vijetnamu, promatranja iskustava iz Arapsko-izraelskog rata 1973. godine i vraćanje usmjerenja prema hladnoratovskoj Europi. U drugom dijelu opisan je njujnovski duh vremena kao dominantna paradigma u kojoj je nastala doktrina aktivne obrane kao preteča doktrine zračno-kopnene bitke. Kritika novonastale doktrine potakla je nešto drukčiji pristup nastanku i komuniciranju doktrine u stručnoj javnosti u SAD-u zbog evidentnog institucionalnog otpora tom novom pristupu. Na kraju je opisano i završno oblikovanje doktrine zračno-kopnene bitke u *zrelu operativnu teoriju* te njezina evolucija u operacije temeljene na učincima.

Uzroci promjena

Umirovljeni admiral Davor Domazet-Lošo (2002: str. 140) piše, vremenski kontradiktorno, da je „početkom *osamdesetih* godina u pravilu *FM 100-5 Operations* obznanjena temeljna doktrina (nauk) kopnene vojske SAD” pod nazivom zračno-kopnena bitka, dok u drugoj knjizi piše o obilježjima te iste „doktrine koja je službena u američkim oružanim snagama od *devedesetih* godina prošlog stoljeća” (2005: str. 220). Ta vremenska razilaženja vjerojatno su posljedica višegodišnje evolucije doktrine zračno-kopnene bitke u vremenu od objave priručnika *FM 100-5* iz 1976. i aktivne obrane, preko sljedećih izdanja istog priručnika: iz 1982., 1986. i 1992. godine (Department of the Army, 1976). Između svakog izdanja postojale su bitne razlike u pristupu. Iako se pojam zračno-kopnene bitke spominje već u izdanju *FM 100-5* iz 1976. godine, svoje pravo, cjelovito, doktrinarno značenje dobio je tek izdanjem iz 1982. godine, kao rezultat pokušaja da se na neki način stane na kraj zbunjujućoj konceptualnoj terminologiji *prve bitke*, *središnje bitke*, *integriranog bojišta* i *proširenog bojišta*.

Ono što Domazet (2002: str. 140) ističe u svojem prikazu doktrine zračno-kopnene bitke jest „stvaranje i projekcija borbene moći na razini operacijskog umijeća”. Naime, *operativno umijeće* i *operativna razina ratovanja* javljaju se u zapadnoj doktrini relativno kasno.

Upravo je doktrina zračno-kopnene bitke prijelomni događaj koji je popularizirao operativno umijeće, iako je tad još bila duboko oslonjena na tradicionalno iscrpljivanje protivnika.

General William DePuy, idejni začetnik prijeko potrebnih postvijetnamskih promjena organizacije i doktrine u američkoj vojsci, koja će evoluirati u doktrinu zračno-kopnene bitke, bio je razočaran viđenim manjkom inicijative američkih vojnika u Drugom svjetskom ratu. Posebno je izučavao i analizirao njemački pristup zapovijedanju koji je usmjeren na misiju (tzv. *Auftragstaktik*)², što se odrazilo i na promjene doktrine koje je zagovarao. General DePuy bio je razočaran i ovisnošću američkih vojnika o detaljnim zapovijedima, a gotovo se divio inicijativi njemačkih časnika, slobodi djelovanja i njihovu usmjerenju na misiju opisujući kako njemački vođe konstantno komuniciraju za vrijeme bitke, dočasnici viču na vojnike, niži časnici na dočasnike, a vojnici jedan na drugoga (Herbert, 1988: str. 16).

Preuzimanje inicijative bez formalne zapovijedi, čak i na najnižim razinama, bila je, naime, uobičajena pojava u njemačkoj vojsci. S druge strane, vojska SAD-a izašla je s teretom strateškog poraza u Vijetnamskom ratu na vlastitim leđima. To je pridonijelo velikom padu morala, manjku inicijative, samopouzdanja i povjerenja u vodstvo. Za to vrijeme snage Varšavskog pakta sve više jačaju kvantitativno, ali i kvalitativno. Na bojištu se pojavljuje tenk T-72, koji ulazi u masovnu proizvodnju, a oružja postaju sve smrtonosnija.

General DePuy, kao zapovjednik tada novoformiranog Zapovjedništva za obuku i doktrinu (engl. *Training and Doctrine Command* – TRADOC), započinje s razvojem nove doktrine. Gotovo istodobno, u listopadu 1973. događa se još jedan Arapsko-izraelski rat koji je polučio mnoge taktičke lekcije temeljene na sukobu suvremene vojne tehnologije tadašnjeg *Istoka* i *Zapada*. Ideja nove doktrine zamišljala je da se smrtonosnost novih oružja može poništiti boljom obukom, narušavajućom taktikom, korištenjem zemljišta i koordinacijom združenih rodova (Romjue, 1984). U sljedeće tri godine skupina bojnika i

² *Auftragstaktik* – taktika orijentirana na misiju, a ne na detaljnu zapovijed (njem. *Befehlstaktik*).

pukovnika³ s iskustvom iz operacijskih istraživanja koje je usmjeravao i vodio general DePuy razvija koncept *aktivne obrane*. Koncept aktivne obrane bio je temeljen na taktičkim uzorcima sukoba i utjecaju njemačkog *Blitzkriega*, što je na koncu rezultiralo izdanjem priručnika FM 100-5 *Operacije* iz 1976. godine.

Aktivna obrana

Thomas Kuhn (2002) u svojem je *magnum opusu* *Struktura znanstvenih revolucija* opisao razdoblja revolucionarnih faza u znanosti koja se izmjenjuju s tzv. normalnim fazama, odnosno promjene znanstvenih paradigmi. Primjeri promjene paradigme jesu Kopernikova, Newtonova ili Einsteinova znanstvena revolucija, koje su s vremenom potpuno izmijenile dotadašnji znanstveni pogled na svijet. Paradigma u tom smislu označava „univerzalno prihvaćena znanstvena dostignuća koja nekoj zajednici praktičara neko vrijeme pružaju modele problema i rješenja” (Kuhn, 2002: str. 10).

Aktivna obrana bila je prožeta njutnovskom znanstvenom paradigmom. Isaac Newton postavio je u 17. stoljeću skup načela na kojem počiva svemir, a sljedećih nekoliko stoljeća znanosti obilježit će paradigma prema kojoj cijeli svemir funkcionira predvidljivo i usklađeno. Prostor i vrijeme bili su apsolutni i nepromjenjivi. Glavno obilježje rješavanja problema u tom dobu bila je analitika odnosno redukcionizam. Analitičkim postupkom problem ili pojavu razlažemo na sastavne dijelove, potom ih zasebno promatramo, pronalazimo kako se koji dio uklapa u linearan, uzročno-posljedičan mehanizam te tako dolazimo do rješenja. Rastavljanjem na sastavne dijelove shvaćamo uzrok i posljedicu, uzrok i učinak, akciju i reakciju. Današnji postav ratne igre koja se koristi u vojnom procesu donošenja odluke funkcionira prema modelu akcija – reakcija – protuakcija, što je evolucijski zaostatak

3 Tzv. „ekipa iz kućice za čamce” (engl. *Boathouse gang*), nazvana tako po kućici bivšeg jedriličarskog kluba u koju je bio smješten njihov ured u bazi Fort Monroe, odnosno „konceptni tim” (engl. *Concepts team*). To su bili posebno izabrani bojnici i pukovnici koje je uočio general DePuy i kojima je dodavao svoje bivše pobočnike i druge časnike koji su ga se dojmili svojim sposobnostima. Oni su DePuyu omogućili pravodobno pisanje priručnika FM 100-5 kakav je želio i koji formalna struktura Zapovjedništva za obuku i doktrinu (TRADOC) ne bi mogla stvoriti (Herbert, 1988: str. 86-87).

njutnovskog pogleda na svijet, odnosno promatranje čimbenika bojišta kroz uzročno-posljedične veze.

Njutnovski definiran pogled na svijet dominirao je u industrijskom dobu, kada je čovjek bio fasciniran strojem. Svaka organizacija koju stvara čovjek bezrazumski je alat, stroj koji je namijenjen za lakši rad ljudi. Takav je pogled i na vojsku kao sustav. Vojska je alat za vođenje rata. Taktika (a ne strategija) je u fokusu i temelj poučavanja jer u sebi ima njutnovske temelje – kretanje i masu. Proučava se najbolji način kako postaviti postrojbe (što veće mase) u odnosu na neprijatelja isključivo kako bi se bolje isporučila vatra i postiglo uništenje neprijateljeva vojnog „stroja“. Uništenje glavnine snaga upravo je uništenje mase i zato bitka dominira teorijom. U pozadini je uvijek Newtonova formula sile kao produkta mase i ubrzanja ($F = m \cdot a$) – kretanja i mase. Prostor i vrijeme bili su apsolutni i nepromjenjivi. Pojmovi sile, mase, trenja (frikcije), težišta (gravitacijskog središta)⁴ i mnogi drugi izrazito fizički pojmovi dominiraju promatranjem taktičke razine rata prema kojem je „sve u ratu vrlo jednostavno, ali najjednostavnije je i najteže. Trenje je ono što i najlakšu stvar čini teškom“ (Clausewitz, 1997: str. 89).

U svojoj je osnovi novonastali američki koncept *aktivne obrane* bio usmjeren na fizičko iscrpljivanje i uništenje neprijateljskog stroja i vrlo ovisan o taktičkim i tehničkim čimbenicima. Leonhardt (1991: str. 131) tvrdi da je biti taktički i tehnički vješt postala glavna tema vodstva. Naglašavanje vatrene nadmoći, matematički izračuni odnosa snaga, empirijski proračuni omjera snaga u obrani i napadu odražavali su izuzetno mehanicistički, njutnovski utemeljen pristup, koji je usmjeren prema fizičkom uništenju i iscrpljivanju neprijatelja.

Koncept aktivne obrane podrazumijevao je sovjetsku brojčanu nadmoć koju je trebalo neutralizirati guranjem svih raspoloživih snaga, pa čak i bojišnih pričuva, prema naprijed. Time bi se ostvarila pobjeda u *prvoj bitki*. Već u prvom poglavlju FM 100-5 jasno se daje na znanje da će neprijatelj imati

4 Izvorno, danas uvriježen prijevod Clausewitzeva pojma težišta (njem. *Schwerpunkt*) kao „gravitacijskog središta“ odnosi se na težište *mase*, dakle fizički pojam. Za Clausewitza je vojska u pravilu vrlo jednostavna, vojni stroj kojim je vrlo lako rukovati. Međutim, on *trenje* vidi kao ono što razlikuje „stvarni rat od rata na papiru“ (Clausewitz, 1997: str. 89).

oružja učinkovita kao i američka, da će ih moći razmjestiti u većem broju nego NATO. Zbog njihove smrtonosnosti očekivani su veliki gubitci te su cijele snage mogle biti brzo uništene ako se neprikladno upotrijebe. Zato je predviđano da prva bitka idućeg rata ujedno može biti i zadnja. Pritom priručnik nedvojbeno otvoreno iskazuje da je kopnena vojska SAD-a povijesno nepripremljena za svoju prvu bitku (Department of the Army, 1976).

Aktivna obrana ubrzo je došla na udar kritike zbog izrazite prednosti koju je davala vatrenoj moći pred manevrom, defenzivi pred ofenzivom. I ne samo zbog toga. DePuyevu naglašeno držanje za aritmetiku na bojištu⁵, odnosno stvaranje pogodnog odnosa snaga na odlučujućim točkama i u odlučujuće vrijeme kako bi se poništila brojčana inferiornost u odnosu na masovne sovjetske snage otišla je predaleko. Potpuni izostanak pričuve na taktičkoj razini činio je doktrinu vrlo rizičnom. Naime, DePuy i njegov tim vjerojatno su bili svjesni rizika nepostojanja taktičke pričuve zbog postizanja masovnosti na odlučujućim točkama te se zato naglašavala važnost pobjede u „prvoj bitki“. Njutnovska apsolutnost prostora i vremena usmjerila je doktrinu na trgovinu *prostorom* u zamjenu za *vrijeme* – ono na što američki saveznici u Europi teško pristaju.

Svijest o mogućnosti dubokih prodora masovnih sovjetskih snaga u *Blitzkrieg* stilu rezultirala je modelom koji je podrazumijevao guranje što više vatrene moći na prednji kraj područja bitke i *de facto* odustajanje od pričuva na taktičkoj razini. To je bilo posebno kritično na divizijskoj razini, gdje se zamišljalo da bi držanje brigade u pričuvi razrijedilo snage koje odbijaju proboj i time dovelo do poraza (Skinner, 1988: str. 4). Kada se tome pridoda njemačko tradicionalno pouzdavanje u pričuvu kao alat za borbu s neizvjesnošću te njemačko teško prihvaćanje trgovine prostorom za vrijeme – jer se ticalo upravo njihova teritorija – jasni su razlozi teškoće usklađivanja takve doktrine sa saveznicima u Europi, gdje se ta bitka trebala odvijati. Doktrinarno određivanje *prve bitke*, koju vojska u Europi mora dobiti da bi dobila sljedeći rat, susrelo se i s problemom drugog sovjetskog postroja

⁵ Misli se na aritmetičke izračune odnosa snaga. I danas postoji uvriježeno stajalište da odnos snaga napadača u odnosu na obranu mora biti 3 : 1, iako se time ne jamči uspjeh.

(ešalona), koji bi bez problema mogao ući u borbu netaknut jer je vatrena moć uglavnom iscrpljena na prednjem kraju. Naime, zahvaljujući masovnosti, sovjetska doktrina tog doba predviđala je snage drugog i trećeg postroja koje bi iskoristavale uspjehe i proboje prvog. To nikako nisu bile pričuve, nego snage s jasnom zadaćom, jasno dodijeljenim prostorom i vremenom ulaska u borbu.

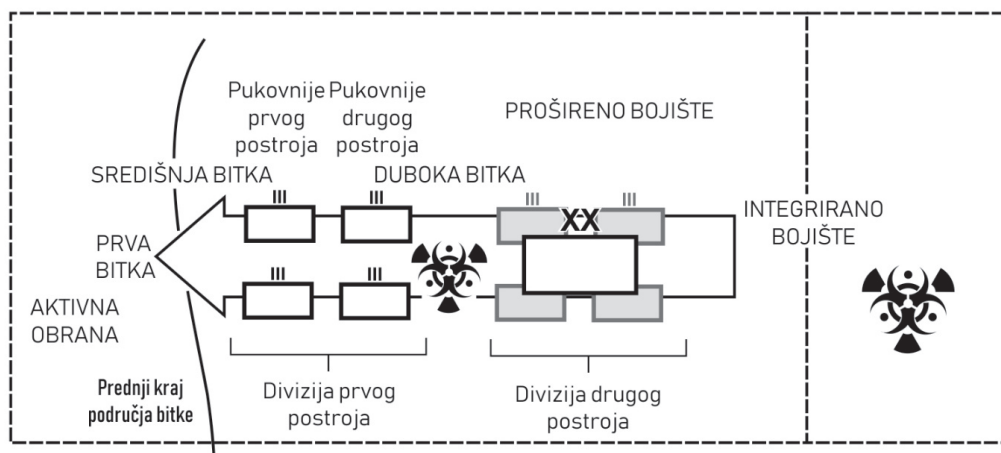
Kritika kojoj je bio izložen koncept aktivne obrane, bilo zbog institucionalnog otpora promjeni, bilo zbog neriješenih intelektualnih i teorijskih problema, pokazala je da je bilo potrebno mnogo više izgradnje konsenzusa te da koncepti iz FM 100-5 iz 1976. godine trebaju „dodatno dozrijevanje” (Starry, 1983: str. 25). Jedan od važnijih ishoda FM 100-5 iz 1976. opsežna je doktrinarna rasprava koja se razvila nakon njegova izdanja te polučila brojne ideje i nova razmišljanja. Rasprava se nastavila i nakon novog izdanja FM 100-5 iz 1982. godine.

Kritika, kritično i kreativno promišljanje, ali i konsenzus oko zajedničkih ideja i interesa i danas su vodeća sila razvoja doktrine u SAD-u. Upravo je manjak konsenzusa koji su „duhovni oci aktivne obrane” propustili postići prije njezine objave (Naveh, 2000: str. 292) jedna od važnijih lekcija koju su naučili tvorci doktrine zračno-kopnene bitke.

Zračno-kopnena bitka

General Starry, koji je zamijenio DePuya na čelu TRADOC-a, došao je s iskustveno iznimno važne dužnosti zapovjednika američkog V. korpusa razmještenog u Njemačkoj. Stoga mu je bilo jasno da je koncept aktivne obrane previdio ključni čimbenik, a to su masovne snage drugog postroja, koje bi, prema sovjetskoj doktrini, prošle kroz prvi postroj i iskoristile njegov ostvareni uspjeh (Romjue, 1984: str. 6). Starryjevo viđenje doktrine zračno-kopnene bitke kojom se pokušava odgovoriti na sovjetsku brojčanu nadmoć konceptualno evoluiralo od 1977. do 1982. Profesionalna rasprava prvo proširuje *prvu bitku* na *središnju bitku*, kojom se ostvaruje interakcija između prednjeg kraja i dubine i nameće obaveza „vidjeti duboko i udariti duboko”. Sljedeća je faza bila evolucija *središnje bitke* u *integrirano bojište*,

kojom se integriraju djelovanja konvencionalnih i taktičkih nuklearnih snaga i na bojištu i po dubini. Naveh (2000: str. 294) tvrdi da je prijetnja napadom na dubinu sovjetskog ofenzivnog rasporeda taktičkim nuklearnim udarima bila namijenjena prije svega prisiljavanju protivnika na povećanje razmaka između postroja (ešalona).

Slika 1. Terminološka ekspanzija od aktivne obrane do doktrine zračno-kopnene bitke

Evolucija koncepta od aktivne obrane do zračno-kopnene bitke, koja je u toj fazi predviđala uporabu taktičkog nuklearnog oružja, zahtijevala je i promjenu načina razmišljanja ključnih zapovjednika pri planiranju i uporabi snaga. Moguća uporaba taktičkog nuklearnog (i kemijskog) oružja prisiljavala je zapovjednike na holistički, sustavski pristup koji je operacije promatrao u mnogo širem kontekstu. Tako koncept *integriranog bojišta* evoluiruira u *prošireno bojište*, koncept koji general Starry opisuje u osobno napisanom članku pod nazivom *Proširivanje bojišta* (Starry, 1981), koji Naveh naziva člankom bez premca u američkoj vojnoj misli i po kvaliteti pisanja i po dubini ideja (Naveh, 2000: str. 295).

Pojam *proširenog bojišta* uveden je kako bi se novim nazivom jasno naznačila distinkcija od *integriranog bojišta*, koje se već tada jasno povezivalo s problemom nuklearnog i kemijskog oružja i koje „nije odražavalo puni sadržaj zrele

operativne teorije" (Naveh, 2000: str. 315). Tranzicija od koncepta *proširenog bojišta* prema doktrini zračno-kopnene bitke može se smatrati tehničkom promjenom nastalom iz potrebe za prevođenjem apstraktnih ideja u praktične uzorke primjenjive u okvirima terenskog priručnika (Naveh, 2000: str. 295). Prošireno bojište ogleđa se, kao prvo, u proširenju dubine djelovanjem po neprijateljskim postrojbama koje još nisu u kontaktu kako bi se narušio njihov vremenski plan. Kao drugo, bitka se proširuje vremenski kako bi se sadašnjim djelovanjima po sljedećim ešalonima, logističkim pripremama itd. utjecalo na povećanje mogućnosti pobjede u budućim djelovanjima u bliskoj bitki. Na kraju, proširenje se ogleđa i u mogućnosti napada po dubini kojim se omogućava ne samo vidjeti nego i doista napasti po dubini (Starry, 1981). Koncept proširenog bojišta bio je mnogo ofenzivniji nego koncept središnje bitke dvije godine prije (Romjue, 1984: str. 7).

Terminologija *proširenog* i *integriranog* bojišta bila je zbunjujuća (što je vidljivo i iz prethodnih nekoliko odlomaka ovog rada) i dijelom se preklapala u značenju. Zato je general Starry izabrao naziv *zračno-kopnena bitka* kako bi doktrina jasnije održavala interakciju zračnih i kopnenih sposobnosti (Romjue, 1984: str. 9). Ovaj je put stvaranju konsenzusa unutar vojske SAD-a posvećena mnogo veća pažnja nego što je to bio slučaj s doktrinom aktivne obrane. Konsenzus je stvaran dijeljenjem informacija, raspodjelom nacрта doktrine i tematskim raspravama, što je na kraju rezultiralo dobro prihvaćenom doktrinom širom vojske. Za autora je izabran pukovnik Huba Wass de Czege, tada dodijeljen Zapovjedno-stožernoj školi. Poslije je utemeljio Školu naprednih vojnih studija (engl. *School of Advanced Military Studies* - SAMS), neprijeporno intelektualno središte današnje američke kopnene vojske iz kojeg će proizaći suvremeni doktrinarni pravac sustavskog operativnog dizajna.

Konačno, načelnik stožera kopnene vojske, general Edward C. Meyer, donosi novi FM 100-5 *Operacije* 1982. godine. Ono po čemu se najviše ističe važnost tadašnje doktrine zračno-kopnene bitke jest uvođenje operativne razine rata kao srednje razine između strategije i taktike, a obuhvaća planiranje i provedbu kampanja i glavnih operacija. Pojam operativne razine rata kao zasebnog entiteta i kasnije uvođenje pojma operativnog umijeća u FM 100-5 iz 1986. godine „proširilo se kroz anglofoni svijet poput virusa“

(Kelly i Brennan, 2009: str. 62). Uvođenje operativne razine i operativnog umijeća prebacuje planiranje kampanja sa strategije na operativnu razinu i „spaja pojam kampanje s onim što Sovjeti prepoznaju kao *operacija*” (Kelly i Brennan, 2009: str. 61).

U tom smislu i danas se u našim Oružanim snagama vode rasprave o sličnosti i razlici *kampanje* i *glavne operacije* uzrokovane prije svega dualnom obrazovnom pozadinom naših časnika. Naime, negdje do kraja Domovinskog rata vojna teorija, ali i izobrazba i obuka, temeljene su dijelom i na teoriju iz bivše Jugoslavenske narodne armije, koja je pak svoja teorijska stajališta crpila iz sovjetske vojne teorije. Kasniji utjecaji zapadne vojne doktrine, prije svega poučavanje načela građenih oko američke doktrine zračno-kopnene bitke, donijeli su i novo poimanje pojmova kao što su *glavna operacija*, *operativno umijeće* i *kampanja*. Miješanje tih dvaju smjerova u vojnoj teoriji donosi i danas suprotstavljene stavove o tome što je zapravo *operacija* i što je *operativno umijeće* odnosno tzv. *operatika*, prema staroj terminologiji.⁶

Uz operativnu razinu, drugi važan ishod doktrine zračno-kopnene bitke manevarska je teorija kojom se pokušavaju iskoristiti sposobnosti vrhunski obučениh profesionalnih vojnika koji čine posade vrhunskih novih borbenih sustava (Kelly i Brennan, 2009). Evolucija doktrine zračno-kopnene bitke tako je postavila i teorijsku osnovu za uvođenje četiriju složenih borbenih sustava: glavnog borbenog tenka (M1 Abrams – 1980.), borbenog vozila pješništva (M2 Bradley – 1981.), napadnog helikoptera (AH-64 Apache – 1983.) i višecjevnog lansera raketa (M270 – 1983.), koji su usmjereni na ispunjavanje težnje da vojska mora, osim vidjeti duboko, biti spremna i udariti po dubini. Daljnja evolucija i pročišćavanje doktrine zračno-kopnene bitke u sljedećim izdanjima FM 100-5 usmjereni su prema konačnom finaliziranju stavova o operativnoj razini rata, operativnom umijeću i operativnom dizajnu, odnosno načinu prevođenja apstraktne strategije na jezik konkretne taktike.

Evolucija doktrine zračno-kopnene bitke i njezini utjecaji na razvoj

6 Operatika je pojam koji je, čini se, američka vojska izbjegla zbog jezične povezanosti koja je više usmjerena na znanost nego na umijeće. Sufiks -s upućuje na znanost (engl. *tactic-s*, *physic-s*, *mathematic-s* itd.), tako da je i jezično izbjegnuto usmjerenje samo na znanost i dodana jasna povezanost s umijećem.

suvremenih oružnih sustava i platformi dosegli su vrhunac u Zaljevskom ratu 1991. godine. Integracija djelovanja zračnih i kopnenih snaga također je na vrhuncu tijekom tog rata. Zaljevski rat i njegova zračna kampanja postavili su temelje potpuno novog načina planiranja i provedbe rata. Očekivanje da će „oružani sukob biti kratak, rješavajući i ostvaren s minimalnim žrtvama“ (Deptula, 2001: str. iii) potpuno mijenja hladnoratovski duh vremena u kojemu su se zbog usredotočenja na oružja i njihovu smrtonosnost očekivali veliki gubitci, čak i uništenje cijelih snaga i rješenje rata već u prvoj bitki.

Za razliku od doktrine zračno-kopnene bitke koja je produkt kopnene vojske, koncept operacija temeljenih na učincima (engl. *Effects-Based Operations* – EBO) i s njima neraskidivo povezan koncept *umreženog ratovanja*⁷ proizašli su iz zračnih snaga i promišljanja kako planirati paralelne, istodobne, precizne napade na više ciljeva koji kumulativno generiraju učinke koji dovode do kolapsa neprijatelja kao živog sustava. Kada aktivna obrana nije mogla odgovoriti nadmoćnim sovjetskim snagama, nastala je doktrina zračno-kopnene bitke. Kada su se vojske prestankom hladnog rata naglo smanjile i redefinirale svoje misije, njihova veličina i uspon moderne tehnologije prirodno su nametali potrebu za većom preciznosti i gađanje manjeg broja ciljeva, ali s većim učinkom i težnjom strateškoj paralizi neprijatelja. To je otvorilo put novoj doktrini, odnosno operacijama temeljenima na učincima kao gotovo prirodnom nasljedniku doktrine zračno-kopnene bitke.

Operacijama temeljenima na učincima mijenja se paradigma fascinacije čovjeka strojem, koja je došla kao posljedica industrijske revolucije. Nova paradigma polako uvodi fascinaciju čovjeka živim bićem i životom općenito te smanjuje utjecaj duha vremena iz industrijskog doba zbog snažnog tehnološkog zamaha informacijskog doba. Pogled na pobjedu u ratu kojim se uništava neprijateljski stroj zamijenjen je tako pogledom na neprijatelja kao živi organizam kojemu treba zadavati precizne udare koji će generirati istovjetne učinke, odnosno stratešku paralizu neprijatelja. Deptulina ilustracija o isključivanju električne mreže koja opskrbljuje sustav

7 Engl. *Network-centric Warfare* (NCW). Koncept *umreženog ratovanja* treba promatrati kao sredstvo (engl. *Means*) kojim se ostvaruju ciljevi (engl. *Ends*) postavljeni operacijama temeljenima na učincima (EBO) (Smith, 2002).

protuzračne obrane oko Bagdada kao mjeri koja zahtijeva mnogo manje sile nego uništenje svakog elementa tog sustava najbolje oslikava pozadinu koncepta operacija temeljenih na učincima (Deptula, 2001: str. 6). Novo je usmjerenje na postizanje željenih učinaka, a ne fizičko uništenje ciljeva.

Zaključak

Doktrina zračno-kopnene bitke tipičan je rezultat promišljanja iz vremena industrijskog doba, čija je evolucija vodila od rata iscrpljivanja prema manevarskom ratu. Neprijatelj je kao sustav promatran na mehanicistički način, kao stroj, s jasno definiranim doktrinarnim modelima i jasno definiranim postrojima po prostoru i vremenu. Doktrinarno usmjerenje na oružne sustave, odnosno platforme koje isporučuju vatru i koje su sposobne vidjeti dubinu i udariti po dubini, u svojim je počecima bilo isključivo na iscrpljivanje i uništenje. Njutnovski, sila je dominantna osobina, a oružje sa svojim fizičkim karakteristikama (domet, brzina paljbe itd.) najveća je vrednota.

Kako je doktrina zračno-kopnene bitke s druge strane crte imala jasno definiranu prijetnju, taktika je stoga dominantno područje rata jer je konkretna i mjerljiva. Za pobjedu je prema tim stavovima najvažnije shvaćanje rasporeda i namjere neprijatelja te njegova vremenskog plana. Otuda dolazi razmatranje najopasnije i najvjerojatnije inačice djelovanja kao prediktivnih modela oko kojih se gradio mogući odgovor. Takvi su modeli posljedica intelektualne pozadine temeljene na operacijskim istraživanjima – prvom obliku teorijske konkretizacije sustavskog pristupa, tj. neprijatelj je složen, ali predvidiv. Sovjetsko centralizirano planiranje i njihovo strogo nametanje načina provedbe zadaće podređenom omogućavali su takav pristup. Hijerarhija je tradicionalno autokratska. U njoj se jasno zna tko je podređen, a tko nadređen, a s tim u vezi i način planiranja te način ostvarenja jedinstva zapovijedanja.

Evolucija doktrine zračno-kopnene bitke, osim ishoda kao što je operativno umijeće, zamijenila je u SAD-u zastarjelo usmjerenje na iscrpljivanje usmjerenjem na manevar. Njezino njutnovsko usmjerenje stavljalo je veće

usredotočenje na ubrzanje (manevar) umjesto (kao do tada) na masu. Hladnoratovsko usmjerenje na defenzivu zamijenjeno je usmjerenjem na ofenzivu. Stvaranje srednje razine rata također je stvorilo s njom povezanu zapovjednu strukturu za provedbu složenih, velikih operacija. Tako je taktičko uništenje preraslo u operativni manevar. Usredotočenje je postupno s taktike prebačeno na operativno umijeće, s uništenja na manevar. Takvom doktrinom američke snage prvi puta u povijesti uspostavljaju dosljednu teoriju operacija (Naveh, 2000) s kojom dočekuju i kraj hladnog rata. Tom doktrinom otvaraju i put za nastanak operacija temeljenih na učincima.

Literatura

Clausewitz, K.v. (1997) *O ratu*. Zagreb, Ministarstvo obrane Republike Hrvatske, Politička uprava.

Department of the Army (1976) *FM 100-5: Operations*. Washington, DC, Headquarters, Department of the Army.

Deptula, D. A. (2001) *Effects-Based Operations: Change in the Nature of Warfare*. Arlington, VA, Aerospace Education Foundation.

Domazet-Lošo, D. (2002) *Hrvatska i veliko ratište: Međunarodne igre na prostoru zvanom bivša Jugoslavija*. Zagreb, Udruga Sv. Jurja.

Domazet-Lošo, D. (2005) *Gospodari kaosa*. Zagreb, Udruga Sv. Jurja.

Herbert, P. (1988) *Deciding What Has to Be Done: General William E. DePuy and the 1976 Edition of FM 100-5, Operations*. Fort Leavenworth, KS, US Army Combat Studies Institute.

Kelly, J. i Brennan, M. (2009) *Alien: How operational art devoured strategy*. Carlisle, PA, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College.

Kuhn, T. (2002) *Struktura znanstvenih revolucija*. 2. izdanje. Zagreb, Naklada Jesenski i Turk.

Leonhardt, R. (1991) *The Art of Maneuver: Maneuver-Warfare Theory and AirLand Battle*. Novato, CA, Presidio Press.

Naveh, S. (2000) *In Pursuit of Military Excellence: The Evolution of Operational Theory*. Portland, Oregon, Frank Cass Publishers.

Romjue, J. L. (1984) The Evolution of the Airland Battle Concept. *Air University Review*. 35(4), 4-15.

Skinner, D. W. (1988) *Airland Battle Doctrine: Professional Paper 463, Issue 463*. Alexandria, VA, Center for Naval Analysis.

Smith, E. A. (2002) *Effects Based Operations: Applying Network Centric Warfare in Peace, Crisis, and War*. Washington, DC, Department of Defense, Command and Control Research Program.

Starry, D. A. (1981) Extending the Battlefield. *Military Review*. 3(1981), 31-50.

Starry, D. A. (1983) To Change an Army. *Military Review*. 3(1983), 20-27.

O autoru

Tomislav Kovačić, brigadir, savjetnik je za razvoj doktrine u NATO timu za savjetovanje i vezu (*NALT – NATO Advisory and Liaison Team*) u misiji na Kosovu. Područja interesa su vojna doktrina, vojna povijest, sustavski pristup i planiranje vojnih operacija.